

ФІЛОСОФІЯ

УДК81:1

О. О. Балабан

МОВА І МИСЛЕННЯ: ВІД АРХЕТИПНОЇ ДО ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Стаття презентує сучасний погляд на одну з стрижневих проблем мовознавства – це питання взаємозалежності мови і мислення. Поетапно подано формування цієї проблеми в мовознавстві, починаючи з психологічного напрямку до когнітивної парадигми. Відзначено формування первинного та вторинного семіозису, тобто від архетипного сприйняття до етнічної свідомості кожного етносу.

Ключові слова: психологізм, антропоцентризм, архетип, категоризація, етнічна свідомість.

DOI 10.34079/2226-2849-2019-9-17-5-13

Психологічний напрям у мовознавстві виникає в середині XIX ст. як реакція на традиційні логіцизм та формалізм, ґрунтуючись на прагненні дослідити живу мову в її реальному функціонуванні, в процесі мовленнєвої діяльності але не враховуючи фізіологічні та психофізіологічні аспекти. Мова починає трактуватися як феномен психологічного стану та духовної діяльності людини чи народу, що наявно і представлено філософією В. фон Гумбольдта.

Подальший досвід побудови лінгвопсихологічних концепцій відзначений працями А. Шлейхера, Г. Штейталя, В. Вундта, А. Марті, К. Бюлера, Г. Гійома, Л. С. Виготського, О. О. Потебні та ін.

Розмірковуючи на предмет мови і мислення, слід згадати відому, і досить революційну для лінгвістики початку XX ст., гіпотезу Сепіра – Уорфа про лінгвістичну обумовленість, яка наголошує, що мислення людей обумовлено категоріями, що наявні в їх мові. Існує жорстка та м'яка версії цієї гіпотези: мова обумовлює мислення, і, відповідно лінгвістичні категорії обмежують та визначають когнітивні категорії. За м'якою – поряд із лінгвістичними категоріями мислення формує вплив традицій та деякі види немовної поведінки. Ця гіпотеза стала певним фундаментом для побудови когнітивної теорії в лінгвістиці та презентувала навіть нові методологічні прийоми і техніки дослідження на матеріалі рідких та племінних мов.

Актуалізація антропоцентризму як загальнофілософського тренду формує фундамент для когнітивної парадигми у середині XX ст. практично в усіх галузях гуманітарного знання: філософії, психології, історії, лінгвістиці тощо. Антропоцентрична природа мови розглядалась з точки зору теорії номінації [24], дейксиса та дейксисних категорій [3; 13; 17], мовної особистості, її національної специфіки та структури [9], ролі людського фактору в мові [23; 18], ролі суб'єкта пізнання [2], лінгвокреативної діяльності людини [11; 8] тощо. Поняття антропоцентризму передумовлює, що людина не відтворює мовні значення і форми у готовому вигляді, а формує смисли і обирає засоби їх реалізації знову в кожному конкретному акті мовленнєвого спілкування.

Обґрунтовуючи думку про те, що мовні вирази набувають конкретного значення та смислу тільки в межах певної концептуальної системи, тобто є результатом інтерпретуючої діяльності людини, М. М. Болдирев вважає, що проблема функцій мови

набагато ширше ніж ті дві базові функції (пізнавальна (когнітивна) та комунікативна). Мова, за його трактуванням, виконує ще й інтерпретаційну функцію, що і обумовлює необхідність вивчення її специфіки та зв'язків із основними пізнавальними процесами. Вчений підтверджує виконання мовою трьох функцій тим, що існують три базові системи мовної концептуалізації та категоризації світу: лексична, граматична та модусна або інтерпретаційна. Лексичні категорії репрезентують наше знання про світ як такий (когнітивно-репрезентативна функція). Граматичні категорії визначають те, як це знання схематизується відповідно з правилами і принципами вербальної комунікації (комунікативна функція). Модусні категорії передають засоби інтерпретації цього знання окремими носіями мови (інтерпретаційна функція) [1, с. 6]. Ці певні системи передають, з одного боку, специфічність пізнавальних процесів концептуалізації (осмислення і закріплення результатів пізнання у вигляді одиниць знання – концептів) і категоризації (віднесення їх до певних рубрик досвіду – категоріям) для кожної людини, з іншого боку, їх загальні закономірності.

Таким чином, антропоцентрична природа мови знаходить свій прояв у її інтерпретуючій функції і засобах її реалізації за посередництвом окремої системи мовної категоризації, тобто в системі модусних або інтерпретуючих категорій, а також у інтерпретуючому потенціалі лексичних і граматичних категорій.

Згідно з М. М. Болдиревим, поняття інтерпретації має широке та вузьке трактування. Широке трактування має на увазі будь-яку мисленнєву операцію, що спрямована на отримання нового, вторинного знання колективного або індивідуального рівня. А вузьке розуміння інтерпретації – це, насамперед, пізнавальна активність переважно окремого індивіду, що розкриває в своїх результатах його суб'єктивне розуміння об'єкта інтерпретації [1, с. 7]. Сутність мовної інтерпретації як пізнавальної активності характеризується, по-перше, тим, що спирається на типізовані схеми знання: фрейми, скрипти (сценарії), когнітивні структури та моделі тощо і тому безпосередньо пов'язана з пізнанням (когніцією), а по-друге, також залежить від індивідуальної концептуальної системи людини, тобто суб'єктивна.

Відповідно, на думку вченого, мовна інтерпретація може проявлятися та реалізовуватися в трьох головних функціях: селекції, класифікації та оцінки. *Функція селекції* має свій прояв у мовних позначеннях відповідних концептів, що представляє собою частину фізичного пізнання світу. *Класифікаційна функція* пов'язана з класифікацією об'єктів і формуванням абстрактних понять та найменувань для класифікацій, що утворюються: жива природа, об'єкт природи, артефакт, політична подія, економічне явище. Функція оцінки забезпечує особливий, притаманний тільки людині, стиль мовної інтерпретації знання – оцінну інтерпретацію [1, с. 8]. У підсумку, М. М. Болдирев зауважує, що мовна інтерпретація як когнітивна діяльність: 1) структурована відповідно зі структурою особистості і видами діяльності людини; 2) спирається на існуючі колективні схеми знань; 3) орієнтована на концептуальну систему індивіду, тобто індивідуальна, суб'єктивна [1, с. 8]. Щодо розуміння такого поняття когнітивної лінгвістики як мовна картина світу, то вона трактується як «певна його інтерпретація та інтерпретація знань про світ у свідомості людини» [1, с. 8], а інтерпретація світу і знань про світ – це і є первинна та вторинна мовна інтерпретація світу. Результатом первинної інтерпретації світу постають системи так званої природної категоризації або категоризація природних об'єктів, що відбувається безпосередньо за участю лексичної системи мови та системою лексичних класів та категорій, що успадковуються мовою. До вторинної інтерпретації належать, вже існуючі в мові, колективні знання про світ, про категорії об'єктів та подій. До результату вторинної інтерпретації відносять нові знання про об'єкти та події світу, в

тому числі оцінного характеру, що безпосередньо пов'язані з процесами вторинної концептуалізації та категоризації. Колективні знання зберігаються у вигляді концептуальних схем і виражені концептуально-тематичними областями (див. схему 1).

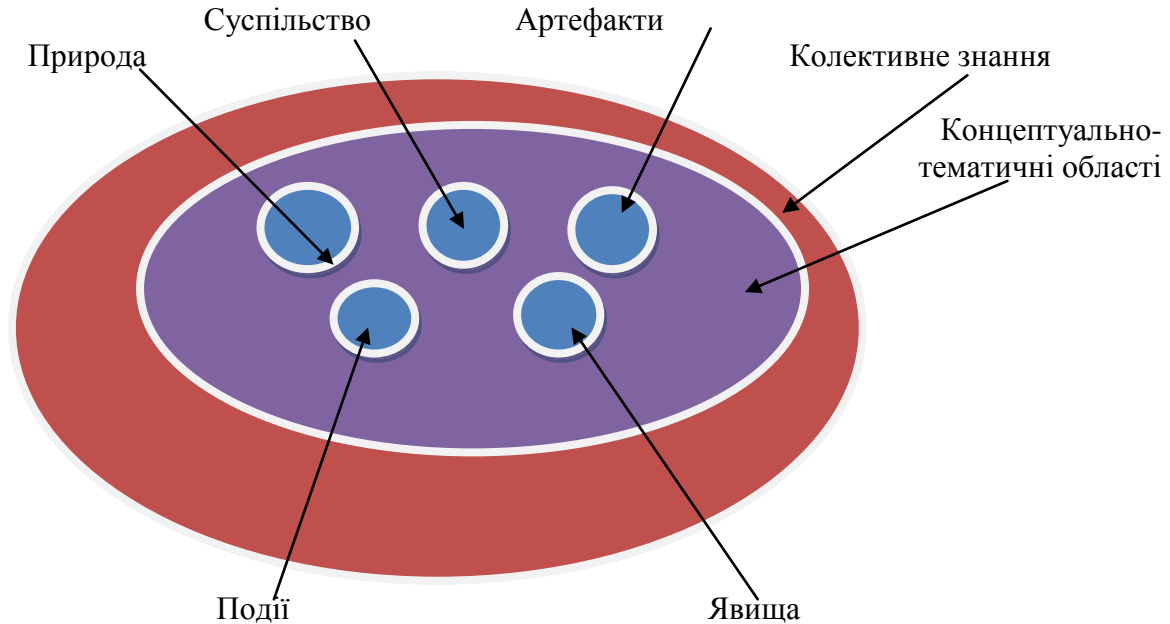

Схема 1. Складові колективного знання

На наш погляд, первинна інтерпретація вмотивована звичайними потребами людини від найпримітивніших (фізіологічних) до більш складних. Так, наприклад, за А. Маслоу ці потреби поділяються на 7 рівнів і подані дослідником у вигляді наступної піраміди (див. схему 2).

На першому рівні знаходяться фізіологічні потреби, які необхідні для функціонування організму. До їх мінімального набору входять: харчування, потреба у воді, сон, сексуальні потреби для продовження роду. Другий рівень долучає комфортні умови життя, відсутність тригерних факторів, наприклад, війн або катастроф. Третій рівень любові передумовлює необхідність соціалізації людини та її взаємовідношення з соціумом: родина, друзі, колектив тощо. Наступний рівень задовольняє потребу людини у повазі та бажанні розвиватися далі. Пізнавальні потреби подальшого рівня стимулюють людину постійно одержувати нову інформацію та нові факти про оточуючий світ із метою застосування в житті. Естетичні потреби знаходяться у верхів'ях піраміди Маслоу і задовольняють відчуття прекрасного, до якого відносимо: музику, зображальне мистецтво, гармонію природи та ін. До топових потреб відноситься і потреба у самореалізації та саморозвитку і люди із досить розвинутим останнім рівнем відчують потребу в постійному удосконаленні своєї особистості.

Вторинна інтерпретація індивідуальна за своєю природою і поєднує інтерпретацію колективних знань і колективних когнітивних схем в індивідуальній концептуальній системі певної людини. Її ще можна назвати суб'єктивною, заснована на мисленнєвих операціях аналогії та асоціації, виражає стан, почуття, емоції, оцінку тощо і представлена переважно модусними категоріями на різних рівнях мови (заперечення, апроксимація, експресивність, тональність, означеність/неозначеність, евіденціальність тощо) та різні оцінні концепти і категорії.

Схема 2. Піраміда потреб Маслоу

Загалом свідомість вважається найвищою формою розвитку психіки, притаманна тільки людині, що виявляється в складних формах відображення світу, опосередкована суспільно-історичною діяльністю людей. Через свідомість людина здатна пізнати сутність навколишнього світу, розуміти його та одночасно знати про те, що вона знає або не знає. Якщо стисло пригадати як формувалось сприйняття людиною навколишнього світу, то існувало декілька уявлень давніх людей про Всесвіт. Так, слов'яни зображали Всесвіт у вигляді великого Світового Древа, який нагадував розлогий дуб і пов'язував нижній світ із землею та дев'ятьма світилами. Індійці уявляли собі півсферу, що спирається на чотири слони, які стоять на великій черепасі, що плаває в молочному морі та оповита чорною коброю. Китайці стверджували, що Земля має форму плоского прямокутника, над яким піднімається кругле небо, що підтримується колоною, що погнув роздратований дракон. У результаті небо нахилилось на захід, а земля на схід. Так китайці пояснювали чому всі ріки в їх країні течуть зі сходу на захід. Для євреїв та палестинців земля була звичайною рівнинною площиною де нижній пояс неба відокремлював землю від небесних вод: снігу, дощу, граду. Досить незвичайним Всесвіт виглядав у давніх єгиптян: внизу була Богиня неба, зліва та справа корабель Бога сонця, який вказував шлях по небу від сходу до заходу. Японці взагалі вважали, що під їх землею жив Дракон і що саме він викликав часті землетруси. Індійці племені Майя говорили про Всесвіт як про квадрат, небо ніби дах, що покоїться на п'яти підпорах, а в центрі було зелене первісне дерево. Вавилонці уявляли землю як круглий гористий острів, що плаває у морі, на заході знаходиться Вавилон, а на сході гори, як не можна переходити. Досить близькі у своєму уявленні про Всесвіт були давні греки, наполягаючи на тім, що вона має круглу сферичну форму. Таким чином, щоб закріпити свої уявлення, погляди, думки, люди створювали

міфи, що підсилювалися архетипами, своєрідними первообразами, які і зберігались у їх свідомості.

Щодо терміну архетип (від гр. *archē* – початок і *týpos* – образ) «як первісної вродженої психічної структури, вияв родової пам'яті, історичного минулого етносу, людства, їхнього колективного позасвідомого, що забезпечує цілісність і єдність людського сприйняття й виявляється у знакових продуктах культури» [19, с. 40], то він був уведений швейцарським психологом К. Юнгом [22] на початку ХХ ст. і розглядався як гіпотетична наслідувана психологічна властивість, що не може сприйматися чуттєво й наочно, а у випадку переходу до сфери свідомості перестає бути рефлексом колективного позасвідомого й архетипом. Головними рисами архетипу вчений вважав мимовільність, автономність, генетичну зумовленість, незалежність сфері позасвідомого. Архетипи є компонентами будь-яких релігій, міфологій, легенд і казок усіх часів і народів, архетипні образи присутні також у сновидіннях і ряді екстатичних переживань. Відносно типології архетипів, то К. Юнг поділяє їх на *психологічні*, якщо вони виходять від пам'яті роду (наприклад, архетипи свого духу, води, матері тощо) і культурні, як створені культурним досвідом людства (наприклад, трійці, життя, смерті, мадонни тощо) [22]. Додав до цієї класифікації Н. Фрай [21], який вважав, що архетипи можуть бути ще універсальним та етнокультурними. Загалом у ХХ ст. структуралізм доклав зусиль для того, щоб довести, що без свідоме як сфера стихійного ірраціонального досвіду людини являє собою систему підкорену відповідним правилам залежностей, яка підлягає раціональному аналізу [19, с. 40]. Звичайно, що первообразне або архетипне сприйняття дійсності зараз залишилось на підсвідомому рівні, оскільки людство на цей час пройшло той еволюційний шлях формування його свідомості від архетипного до інтелектуального мислення і сприйняття дійсності.

Повертаючись саме до мовної складової відзначимо, що інтегрований та диференційований підхід до мови передумовлює враховувати і його національну специфіку, тобто складну сукупність цілого ряду складових, які визначають своєрідність окремого етносу. Тріада «мова – мислення – етнос» із комплексним підходом до національної специфіки мови відзначена в працях Н. Д. Арутюнової, І. Г. Гердера, В. фон Гумбольдта, В. В. Іванова, Д. С. Лихачова, В. М. Топорова, Е. Сепіра, Б. Рассела, К. Леві-Строса та багатьох інших дослідників.

У І. Г. Гердера, наприклад, еволюційний шлях окремої людини проектується на людський рід загалом, а в міфології кожного народу закладений особливий спосіб бачити природу в залежності від того, знаходить народ у природі більше добра чи зла, як підказує йому клімат чи те, як він пояснює одні явища іншими. Так, «у самих непривітних країнах землі міфологія, якими б потворними не були її риси, – це філософський досвід людської душі, що мріє про часи свого дитинства» [6, с. 203–204].

В фон Гумбольдт знаходив у мові один із засобів бачення світу і втіленням своєрідності цілого народу [7, с. 385].

А. Вежбицька вважає, що мова безпосередньо відображає концептуалізацію світу, а словниковий склад мови є своєрідним ключем до етносоціології та психології культури [4].

Щодо доробку Д. С. Лихачова, то він увів у обіг поняття «концептосфера мови». Це особливе поле, аура мови, що пов'язано з запасом знань, навичок, культурним досвідом окремої людини та народу в цілому. Концептосфера національної мови тим багатіше, чим багатіше культура нації, вона співвідноситься з усім історичним досвідом нації, її релігією [14, с. 5–6].

Національний образ світу, на думку Г. Гачева, залежить від своєрідності національної природи, а давній набір філософських стихій (земля, вода, повітря,

вогонь) складає метамову національного образу світу і визначає лінгвокультурологічні особливості окремого народу. Для Англії національний образ світу визначається комбінацією повітря та води, сама країна – як острів і корабель, яким керує selfmademan–людина, яка досягла всього сама. В країні досвіду і техніки думка парадоксальна і мова переважно парадоксальна. В Англії не злякають протиріччя, парадоксальність мислення та свідомості має свій прояв у толерантності та радикалізмі [5, с. 432–433]. На відміну від англійського, американський образ світу більш штучний, оскільки населення Америки збірне, а тому, і культура її збірна. Для Росії національний образ світу визначається сполученням елементів води та землі, що призводить до безмежного простору. Шарм, витонченість, вишуканість, добірність французів відображені не тільки у мові але у і національних стравах, наприклад, завдяки м'якому середземноморському клімату. Українці відомі світу своєю гостинністю та наймелодійнішою в світі мовою, і завдячуючи своєму геополітичному положенню в центрі Європи територія країни постійно завойовувалась.

Таким чином, вважаємо, що *етнічна (національна)свідомість* обумовлює мислення та ті процеси, що відбуваються при продукуванні, транслюванні та декодуванні інформації мовними засобами від адресата до адресанта. Базуючись на етносоціологічних працях [10; 16; 20], *етнічну (національну) свідомість* розуміємо як сукупність уявлень, знань, установок і схильностей, виявлених та засвоєних у процесі онтогенезу, накопичених за допомогою життєвого досвіду людини й етнічної групи. До складових етнічної (національної) свідомості відносимо етногенез, географічне розташування етносу, природні умови, в яких мешкає етнос, культурні традиції та звичаї етносу, міграційні та глобалізаційні процеси (див. схему 3).

Схема 3. Складові етнічної свідомості

Список використаної літератури

1. Болдырев Н. Н. Антропоцентрическая сущность языка в его функциях, единицах и категориях / Н. Н. Болдырев // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2015. - № 1(042). – С. 5–12 ; Boldyrev N. N. Antropotsentricheskaya sushchnost yazyka v ego funktsiyakh, edinitsakh i kategoriyaх / N. N. Boldyrev // Voprosy kognitivnoy lingvistiki. – 2015. - № 1(042). – S. 5–12.
2. Болдырев Н. Н. Языковая репрезентация основных уровней познания / Н. Н. Болдырев, О. В. Магировская // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2009. –

№ 2. – С. 7–16 ; Boldyrev N. N. Yazykovaya reprezentatsiya osnovnikh urovney poznaniya / N. N. Boldyrev, O. V. Magirovskaya // Voprosy kognitivnoy lingvistiki. – 2009. – № 2. – S. 7–16.

3. Бюлер К. Теория языка: репрезентативная функция языка : пер. с нем. / К. Бюлер. – Москва : Прогресс, 1993. – 501 с. ; Byuler K. Teoriya yazyka: reprezentativnaya funktsiya yazyka : per. s nem. / K. Byuler. – Moskva : Progress, 1993. – 501 s.

4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – Москва : Яз. рус. культуры, 1999. – 780 с. ; Vezhbitskaya A. Semanticheskie universalii i opisaniye yazykov / A. Vezhbitskaya. – Moskva : Yaz. rus. kultury, 1999. – 780 s.

5. Гачев Г. Национальные образы мира: Космо-психо-логос / Г. Гачев. – Москва : Прогресс, Культура, 1994. – 512 с. ; Gachev G. Natsionalnye obrazy mira: Kosmo-psikhologos / G. Gachev. – Moskva : Progress, Kultura, 1994. – 512 s.

6. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества / И. Г. Гердер. – Москва : Наука, 1977. – 703 с. ; Gerder I. G. Idei k filosofii istorii chelovechestva / I. G. Gerder. – Moskva : Nauka, 1977. – 703 s.

7. Гумбольдт В. фон Язык и философия культуры : пер. с нем. / В. Фон Гумбольдт. – Москва : Прогресс, 1985. – 451 с. ; Gumboldt V. fon Yazyk i filosofiya kultury : per. s nem. / V. Fon Gumboldt. – Moskva : Progress, 1985. – 451 s.

8. Ирисханова О. К. О лингвокреативной деятельности человека: отглагольные имена / О. К. Ирисханова. – Москва : ВТИИ, 2004. – 352 с. ; Iriskhanova O. K. O lingvokreativnoy deyatelnosti cheloveka: otglagolnye imena / O. K. Iriskhanova. – Moskva : VTII, 2004. – 352 s.

9. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – Москва Едиториал УРСС, 2003. – 264 с. ; Karaulov Yu. N. Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost / Yu. N. Karaulov. – Moskva Yeditorial URSS, 2003. – 264 s.

10. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: етнополітичний аналіз : моногр. / І. Кресіна. – Київ : Вища школа, 1998. – 390 с. ; Kresina I. Ukrainaska natsionalna svidomist i suchasni politychni protsesy: etnopolitychnyi analiz : monohr. / I. Kresina. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1998. – 390 s.

11. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – Москва : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с. ; Kubryakova Ye. S. Yazyk i znanie: na puti polucheniya znaniy o yazyke : Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyka v poznanii mira / Ye. S. Kubryakova. – Moskva : Yazyki slavyanskoey kultury, 2004. – 560 s.

12. Кубрякова Е. С. В поисках сущности языка / Е. С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2009. – № 1. – С. 5–12 ; Kubryakova Ye. S. V poiskakh sushchnosti yazyka / Ye. S. Kubryakova // Voprosy kognitivnoy lingvistiki. – 2009. – № 1. – S. 5–12

13. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Дж. Лайонз. – Москва : Прогресс, 1978. – 544 с. ; Layonz Dzh. Vvedenie v teoreticheskuyu lingvistiku / Dzh. Layonz. – Moskva : Progress, 1978. – 544 s.

14. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 1993. – Т. 52, № 1. – С. 3–9 ; Likhachev D. S. Kontseptosfera russkogo yazyka / D. S. Likhachev // Izvestiya RAN. Seriya litetatury i yazyka. – 1993. – Т. 52, № 1. – S. 3–9.

15. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – Санкт-Петербург : Евразия, 1999. – 290 с. ; Maslou A. Motivatsiya i lichnost / A. Maslou. – Sankt-Peterburg : Yevraziya, 1999. – 290 s.

16. Надольний І. Ф. Національна свідомість – чинник розвитку духовності українського суспільства / І. Ф. Надольний // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту. – 2003. – №1. – С. 80 – 87 ; Nadolnyi I. F. Natsionalna svidomist – chynnyk rozvytku dukhovnosti ukraïnskoho suspilstva / I. F. Nadolnyi // Naukovyi visnyk Derzhavnoi akademii statystyky, obliku ta audytu. – 2003. – №1. – S. 80 – 87.

17. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью : (Референциальные аспекты семантики местоимений) / Е. В. Падучева. – Москва : Наука, 1985. – 272 с. ; Paducheva Ye. V. Vyskazyvanie i ego sootnesennost s deystvitelnostyu : (Referentsialnye aspekty semantiki mestoimeniy) / Ye. V. Paducheva. – Moskva : Nauka, 1985. – 272 s.

18. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / отв. ред. Б. А. Серебренников. – Москва : Наука, 1988. – 216 с. ; Rol chelovecheskogo faktora v yazyke: yazyk i kartina mira / otv. red. B. A. Serebrennikov. – Moskva : Nauka, 1988. – 216 s.

19. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с. ; Selivanova O. O. Linhvistychna entsyklopediia / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillia-K, 2010. – 844 s.

20. Ситник П. К. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : моногр. / П. К. Ситник, А. П. Дербак. – Київ : НІСД, 2004. – 226 с. ; Sytnyk P. K. Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini : monohr. / P. K. Sytnyk, A. P. Derbak. – Kyiv : NISD, 2004. – 226 s.

21. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів / Н. Фрай; перекл. Л. Онишкевич // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 109–135 ; Frai N. Arkhetypnyi analiz: teoriia mitiv / N. Frai; perekl. L. Onyshkevych // Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / za red. M. Zubrytskoi. – Lviv : Litopys, 1996. – S. 109–135.

22. Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг. – Москва : Ренессанс, 1991 – 304 с. ; Yung K. G. Arkhetip i simvol / K. G. Yung. – Moskva : Renessans, 1991 – 304 s.

23. Язык отражает действительность или выражает ее знаковым способом? // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / отв. ред. Б. А. Серебренников. – Москва : Наука, 1988. – С. 70–86 ; Yazyk otrazhaet deystvitelnost ili vyrazhaet ee znakovym sposobom? // Rol chelovecheskogo faktora v yazyke: yazyk i kartina mira / otv. red. B. A. Serebrennikov. – Moskva : Nauka, 1988. – S. 70–86.

24. Языковая номинация (общие вопросы) / отв. ред.: Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева. – Москва : Наука, 1977. – 358 с. ; Yazykovaya nominatsiya (obshchie voprosy) / otv. red.: B. A. Serebrennikov, A. A. Ufimtseva. – Moskva : Nauka, 1977. – 358 s.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2019

O. Balaban

LANGUAGE AND THOUGHT: FROM ARCHITYPE TO ETHNIC RECOGNITION

The article presents a modern view onto one of the core (principal) problems in linguistics. That is the question of interdependence of language and thought. There given the formation of this problem in linguistics step by step, starting with psychological approach to cognitive paradigm. There marked the formation of the primary and secondary semiosis. That

is from architype perception to ethnic recognition of each nation.

Psychological trend in linguistics appears in the middle of the XIX century as a reaction onto the tragiclogicismand formalism basing onto the desire to investigate living language in its real functioning, in the process of speaking activity without consideration physiological and psychophysiological aspects. Language starts to be interpreted as a phenomenon of psychological state and spiritual activity of a person or people, that is vividly presented in V. fonGumboldt's works.

Further experience of the structuring of linguo-psychological conceptions is marked with A. Shleiher, G. Shteintal, V. Vundt, A. Marti, K. Buler, G. Giom, L.S. Vigotskiy, O.O. Potebnya etc.

Actualization of anthropocentrism as a general philosophical trend forms the basis for cognitive paradigm in the middle of the XX century practically in all spheres of humanities: philosophy, psychology, history, linguistics etc. Anthropocentric nature of language finds its reflection in its interpretative function and ways of its realization by means of its separate system of linguistic categorization, that is in the system of modus or interpreting categories, as well as in the interpreting potential of lexical and grammatical categories.

Integrating and differential approach to the language needs to take into consideration its national specificity. That is complicated unity of many constituents which mark peculiarities of a certain nation. The Triade "language – thought – nation" with complex approach to national specificity is reflected in the works by N. Arutunova, I. Gerder, V. fonGumboldt, V. Ivanov, D. Lihachev, V. Toporov, E. Sepir, B. Rassel, K. Levi-Stross etc.

National recognition is understood as a unity of notions, knowledge, attitudes, inclinations that are mastered in the process of ontogenesis, that are accumulated with the help of life experience of a person and ethnic group. The components of the ethnic (national) recognition are ethnogenesis, geographical location of the nation (ethnos), natural conditions in which nation lives, cultural traditions and customs of the nation, migration and globalization processes.

Key words: *psychologism, antropocentrism, architype, categorization, ethnic recognition.*